

bučarji, peki (ti so prodajali tudi žganje), mehaniki, lastniki javnih tehtnic . . . Po vaseh so gostilničarstvo pogosto kombinirali z mesarijami, trgovinami, žagami, mlini, usnjarnami, vinsko in lesno trgovino . . . Mnogi gostilničarji so dodatno služili tudi s posojanjem denarja.

Obžalovati moramo, da avtorici ni uspelo zbrati podatkov za starejša stoletja, saj se je morala omejiti predvsem na 19. stoletje. Iz številnih primerov lahko ugotovimo zanimivo nasprotje. Na eni strani silijo v to dejavnost ljudje, ki so želeli varno naložiti drugod zaslužen denar (kočevski krošnjarji, ameriški povratniki, celo nekateri intelektuali, ki pa so gostilne oddajali v najem), na drugi strani se je oprijemljajo ljudje, ki so že polno zaposleni na drugih področjih. Gostilničar Zorko iz Družinske vasi v neposrednem sosesstvu Šmarjeških toplic je imel npr. 50 ha zemlje, žago, mlin, kovačijo, bil je vinski trgovec, hkrati pa še gostilničar in celo eden začetnikov turizma v tem delu Dolenjske. Vidimo, da so se gostilničarstva oprijemali tudi tisti podjetneži, ki so odkrili, da gostilna več nosi v kombinaciji z drugimi dejavnostmi, ki privabljajo ljudi, predvsem pa takrat, ko drugega dela ni mogoče opravljati: zvečer, ob nedeljah in praznikih. Razmeroma malo je bilo gostiln, ki so nastale zaradi specifičnih potreb okolice: furmanstvo, pripraga, pošta, sejmi, žegnanja, turizem in izletništvo. Zanimivo pa je, da so bile ravno te najbolj žilave. Na nastanek gostiln so lahko vplivali tudi kratkotrajni dogodki, npr. gradnja dolenske in belokranjske železnice, obnova pleterskega samostana.

Ne glede na vse hibe te dejavnosti in poklica pa je vendar treba priznati, da je ravno med gostilničarji zrastle mnogo »ljudskih voditeljev«. Uspešen gostilničar je bil človek, ki so mu ljudje hitro zaupali, zlasti glede funkcij, ki so zahtevale čas. Matevž Grašič, ki je leta 1848 zmagal v novomeškem volilnem okraju za dunajski parlament, kjer je veljal za zastopnika kmetov, je bil gostilničar v Mirni peči. Jožef Zagorc iz Šentjerneja se je tudi potegoval za politične funkcije in je bil kasneje deželni poslanec, gostilničar, lesni manipulant in dopisnik Novic. Koliko je bilo med njimi županov! Jožef Zurec-Štembur iz Kandije (sedaj Novo mesto) je bil kar 25 let župan največje slovenske občine Šmihel-Stopiče. Kot politično dokaj samostojnim in neodvisnim osebnostim jim je posebno pozornost posvečala socialistična oblast in jih s socialističnim zakupom v začetku petdesetih let, kasneje pa zlasti z drakonskimi sanitarno-higienskimi predpisi skoraj uničila.

Knjiga Stare gostilne in gostilničarji v novomeški občini Slavke Ložar je delo, ki bo zadovoljilo tako tiste, ki želijo brati o vsakdanjem življenju naših prednikov, kot one, ki bi radi поблиže spoznali to gospodarsko dejavnost. Avtorica je opravila številne terenske ogleda in pokazala veliko uspešnost pri izrabi ustnih in pisanih virov. Posebno koristno je uporabila nekatere memoarske zapise pa tudi Trdinove zapiske. Ravno pri njih pa je pokazala, kako jih je treba brati. Mnogi nasedajo njegovim čenčam. Mož je gostilne dobro poznal, žal pa številni bralci ne razumejo, da razgovori v njih običajno niso dobri prijatelji resnice. V nasprotnem primeru kot eno najpomembnejših prizorišč političnega življenja sploh ne bi mogle obstajati!

Stane Granda

Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike, 11. zvezek. Ljubljana : Slovenska matica, 1991. 247 strani.

Pred nami je enajsti zvezek Zbornika za zgodovino naravoslovja in tehnike. Kot prejšnji je tudi ta razdeljen na dva dela, na Razprave in Gradivo. Prvi članek v okviru Razprav je prispevek Petra Borisova in Antona Dolenca Razvoj sodnomedicinskega izvedenstva v Evropi in na nekdanjem Kranjskem. Razprava je prva take vrste v Sloveniji. Govori o dejstvu, da se je pravo že zgodaj zavedlo, da je za pravično razsojanje odvisno tudi od medicinskega znanja, ko je treba odločiti o zapletenih primerih umorov in samomorov. Od Krvnega reda Karla V (CCC) dalje sta se ti dve znanosti vse bolj povezovali. Tako pravno kot tudi sodnomedicinsko znanje sta se izpopolnjevala in prišla do današnje stopnje. Sodobnemu toku takratne Evrope je sledila tudi nekdanja Kranjska od Krvnega reda Karla V dalje. Tudi pri nas so se pojavile osebnosti, ki so pripomogle k razvoju sodne medicine. Razprava sega do bližnje preteklosti.

France Adamič je v razpravi Razvoj agrotehničnih znanosti na Slovenskem spregovoril o spoznavanju različnih rastlinskih bolezni in škodljivcev v letih 1830 do 1950. Seveda je govora tudi o njihovem uničevanju in odpravljanju. Našteti in predstavljeni so različni pripomočki, ki so bili v tistem času na voljo. Za uspešen razvoj kmetijstva bi morale skrbeti kmetijske šole, ki so na Slovenskem nastajale v drugi polovici 19. stoletja. Ob vsem navdušenju nad uničevanjem škodljivcev je pa značilno mnenje Franca Schollmayerja iz leta 1869, ki govori o tem, da nobeno sredstvo, ki ga uporablja človek, ni dovolj učinkovito, da bi preprečilo škodo, razen ptičev, ki uničujejo mrčes. Namesto varstva človek s svojim ravnanjem naravo uničuje, lovi ptiče in s tem podira »enakomerno celoto, ravnotežje v naravi«.

Branko Ozvald je napisal prispevek Ljubljancin baron Anton Codelli – eden najplodovitejših izumiteljev na Slovenskem. Skušal je predstaviti barona Codellija kot izumitelja, žal pa se je članek razrasel bolj v zgodovino družine Codelli in njenih problemov, kot pa v razpravo o izumih barona Antona Codellija.

Sandi Sitar je prispeval razpravo z naslovom Slovensko letalsko pionirstvo. Najprej je razložil pojem pionirstva na področju letalstva, nato sledi pregled razvoja v svetu, temu pa seveda dogajanje na Slovenskem. Avtor ugotavlja, da v pionirskem času letalstva Slovenci niso bistveno zaostajali za razvojem v svetu (tu upošteva tudi Slovence, ki so živeli in delali zunaj ožje domovine). Zaostanki pa so se začeli kopičiti ob večjem razmahu letalstva in ob organiziranju rednih letalskih prog. V članku je predstavljena tudi socialna in izobrazbena struktura pionirjev letalstva pri nas. Zanimiv je prikaz njihovih poizkusov, da bi svoje znanje s področja letalstva zavarovali s patenti ali pa iz tega kovali kapital. To poslednje se je posrečilo le enemu, pa še ta je prešel meje Avstro-Ogrske in se uveljavil v Evropi.

O pridobivanju živega srebra v Idriji govori razprava Johanna Jacoba Ferberja Opis živossrebrnega rudnika v Idriji na Srednjem Kranjskem. Ta spis švedskega mineraloga in montanista iz 18. stoletja je pisan v nemščini, prevedel ga je Jože Pfeifer. Ferber je najprej opisal geološke in mineraloške značilnosti idrijske okolice, nato je opisal rudnik, rudo in način pridobivanja živega srebra. Delo v idrijskem rudniku je primerjal z delom v drugih znanih evropskih rudnikih. Zanimiv je opis rudarskega dela in načina plačevanja rudarjev. Kratko je omenil tudi zgodovino najdbe samorodnega živega srebra. Največ podrobnosti je posvetil pridobivanju živega srebra in cinobra. Ta članek še dopolnjuje prispevek Jožeta Čara z naslovom Ferberjev prispevek k poznavanju idrijskega živossrebrnega rudnika, ki je objavljen v Gradivu. Sliko o rudniku dopolnjuje članek Tadeja Brateta Tehniška dediščina idrijskega rudnika živega srebra. Če prejšnji članki predstavljajo rudnik v času delovanja in razvoja, pa govori ta članek o njegovem propadanju, predvsem pa o slabem ravnanju in varovanju tehniške dediščine v zadnjih desetletjih.

Ernest Faninger je v kratki razpravi Baron Žiga Zois, nadvojvoda Janez in brata Prešeren predstavil brata kot Zoisova rudosledca pa tudi trgovca z minerali. Z njunim znanjem in spretnostjo se je okoriščal tudi nadvojvoda Janez. Ob tem pa je avtor razvil pravo kriminalno zgodbo, kateri brat je bil starejši in kateri mlajši. Ker avtor nikjer ne omenja, da bi bile župnijske knjige iz tistega časa nedostopne ali uničene, se mi zdi tako ovinkarjen popolnoma nepotrebno!

Knjigo zaključuje Gradivo za Bibliografijo zgodovine naravoslovja in tehnike, ki jo je sestavila Lidija Wagner.

Ob prebiranju te številke Zbornika, še bolj pa po tiskovni konferenci mi je postalo očitno dejstvo, da marsikdo, ki se sicer z velikim navdušenjem loteva vsaj deloma zgodovinskih tekstov, preveč poudarja za zgodovinarja povsem samoumevna dejstva, npr., da je treba znati brati gotico prejšnjih stoletij. Za orientacijo po različnih arhivih v Sloveniji (Zgodovinski arhiv Ljubljana, Arhiv Slovenije, pokrajinski arhivi itd.) pa so na voljo vodniki. Nezgodovinarjem je to očitno premalo znano. Da bi se izognili nepotrebnemu trudu, bi bilo prav, da bi to literaturo bolj popularizirali vsaj v znanstvenih krogih.

Eva Holz

OBVESTILA

VSEBINSKI OSNUTEK PROGRAMA XXVI. ZBOROVANJA SLOVENSКИH ZGODOVINARJEV

Že v prejšnji številki Zgodovinskega časopisa smo bralce obvestili, da bo prihodnje zborovanje slovenskih zgodovinarjev v **Slovenj Gradcu od 28. do 30. septembra 1992**. Glavna tema bo zgodovinski razvoj slovenske severne meje. V **ponedeljek, 28. septembra 1992** bo imel uvodno predavanje z naslovom: Oblikovanje severne slovenske narodnostne meje in njena današnja vprašanja Bogo GRAFENAUER. Dopoldne bodo sledili še referati: Stane BERZELAK – Pomembni ljudje iz Mislinjske in Mežiške doline, Mira STRMČNIK-GULIČ – Pregled pomembnih arheoloških najdb po 2. svetovni vojni na področju Slovenj Gradca, Sergej VRIŠER – Umetnostno-zgodovinski spomeniki slovenjgraške kotline (izbor) in Zinka ZORKO – Koroško-štajerska-panonska narečja ob severni slovenski meji. Po kosilu bodo referirali še: Matjaž KLEMENČIČ – Prevrednotenje dosedanjih raziskav o slovensko-nemški meji, Janez STERGAR – Meja kot cezura in kot povezovalka glede na slovensko manjšino v Avstriji, Jože KOROPEC – Slovenska meja med Dravogradom in Svečino do 17. stoletja, Janez CVIRN – Volilne mahinacije ob slovenski severni meji pred prvo svetovno vojno, Jože MLINARIČ – Cerkevna organizacija ob današnji slovensko-avstrijski meji do jožefinskih reform ter France M. DOLINAR – Cerkevna organizacija ob današnji slovensko-avstrijski meji od jožefinskih reform do danes.

V **torek, 29. septembra 1992** bomo nadaljevali z obravnavo lokalne problematike, referati pa bodo posebno pozornost posvetili tudi prometu: Janez MAROLT – Problematika cestnih povezav med Celjsko kotlino in Koroško v antiki, Jože CURK – Prometnice med 16. in 18. stoletjem na slovenskem Koroškem, Eva HOLZ – Ceste – element gospodarskega razvoja v prvi polovici 19. stoletja, Andrej HOZJAN – Slovenjegraško meščanstvo v računskih knjigah Štajerske 16. stoletja, Marjetica SIMONITI – Pohorsko steklarstvo, Alojz KRIVOGRAD – Industrializacija Mežiške doline konec 18. stoletja, Žarko LAZAREVIČ – Kmečki dolgovi ob severni meji 1918–41 (od Rateč do Hodoša) in Marijan ŽNIDARIČ – Nemški živelj v Podravski regiji med obema vojnoma do leta 1945.

Člani Zveze zgodovinskih društev Slovenije in naročniki Zgodovinskega časopisa bodo – tako kot običajno – podrobnejši program zborovanja prejeli z vabilom nanj.